

Kiezen voor vrede

KIEZEN

DE STEM VAN DE BIJBEL

VOOR

EEN BOODSCHAP VOOR VANDAAG

VREDE

ANDREA RICCARDI

 Adveniat

Kiezen voor vrede
De stem van de Bijbel, een boodschap voor vandaag
Andrea Riccardi

ISBN 9789493395268
ISBN e-book 9789493395275
NUR 707

Oorspronkelijke titel: *La scelta per la pace: Meditazioni tra Bibbia e storia.*
Editrice Morcelliana S.r.l.
Via Gabriele Rosa 71, 25121 Brescia – Italy.

Vertaling: Dirk Van der Goten
Boekverzorging: Corné van der Horst

De bijbelteksten in deze uitgave zijn, tenzij anders vermeld, ontleend aan de Willibrordvertaling © Katholieke Bijbelstichting 1995.

© 2025 Adveniat
Onderdeel van Jongbloed Christelijke Media – Leeuwarden
Alle rechten voorbehouden.

www.jongbloedmedia.nl

INHOUD

Hoofdstuk 1

Broers en zussen of vijanden	19
Adam en Eva	19
Kaïn en Abel	23
Abraham en de gastvrijheid tegenover de vreemdeling	27
Isaak en Ismaël	31
Jakob worstelt met een mysterieuze ‘vijand’	35
Jakob en Esau	38
Jozef en zijn broers	42
David spaart Saul	46

Hoofdstuk 2

God laat zich niet afleiden	51
De Heer ziet neer vanuit de hemel, Hij speurt de mensen af	51
God is niet onverschillig voor het bloed van martelaren	55
Vrede!	59
Rachel jammert om haar kinderen	62
De menigte treurenden	65
Jezus ontfermt zich over de buitenlandse vrouw	68

Hoofdstuk 3

De kracht van het gebed	73
Wie bidt, krijgt toegang tot de troon van God	73
Oorlog komt uit de put van de afgrond	77
Gebed tot God, de hoeder van de vrede	82
De overwinning van het licht	86
De Geest handelt in de geschiedenis	90
Gebed overwint afstanden	94

Hoofdstuk 4

Een visioen van vrede	99
De oorlog leren zij niet meer	99
Nee zeggen aan de oorlog	103
Plannen van vrede en niet van ongeluk	108
Jezus is onze vrede	112
De belofte aan Abraham	115
Een profetie van vrede	119
Johannes Paulus II, profeet van de vrede	122

Hoofdstuk 5

De leerlingen en de vrede	127
De nederigen redden de wereld	127
Gelukkig die vrede brengen	132
Volharding in tijden van crisis	135
De geest waait: broedervolkeren en zusterreligies	139
De geschiedenis is niet af	144
Fratelli tutti	147
De verborgen God	150
U bent kostbaar in mijn ogen	154
De historische kracht van het gebed	158

INLEIDING

Christenen zijn mensen onderweg. Onderweg in hun eigen persoonlijke leven en onderweg in de maatschappij waarin ze leven. Ze leven niet op zichzelf, los van de geschiedenis. Dat zien we duidelijk als de oorlog pijnlijk binnendringt in de geschiedenis van volkeren en hele landen met zich meesleurt. Dit boek is ontstaan uit eenvoudige meditatie over het woord van God in een tijd van conflicten en van oorlog: het is gerijpt door de gebeurtenissen te lezen in het licht van de Schrift met gevoelens van bezorgdheid, angst en onzekerheid over de toekomst.

Soms hebben christenen toegegeven aan de verleiding om zich op te sluiten in een beperkte horizon, die van hun eigen omgeving of die van hun instellingen. Ze waren bang voor de ‘open zee van de geschiedenis’, ze waren het niet gewend om de golven te trotseren, en nooit heeft iets hun bescherming kunnen bieden tegen de kracht van het woelige water. Ze gaven er de voorkeur aan om hun leven verder te laten kabbelen binnen hun instellingen en op het ritme van hun eigen gesloten leven. Maar hoe kunnen ze dat blijven doen tegenover een alles overweldigende oorlog? Het volstaat niet om te zeggen dat we klein zijn en dat we toch niets kunnen doen tegenover de grote politieke en militaire processen. Het volstaat niet om te zeggen dat de oorlog zich ver van ons bed afspeelt en ons dus niet raakt. Alles gaat ons aan, vooral de pijn van mensen en van volkeren, ver weg en dichtbij. Paulus VI schreef al in 1964 in de encycliek *Ecclesiam Suam*: ‘Al het menselijke gaat ons aan.’

Want de gevolgen van verre conflicten raken ons. Dat voelen we in de komst van vluchtelingen. Dat voelen we aan de economie. De oorlog in Oekraïne veroorzaakt een voedselcrisis waarbij

veel landen in de wereld betrokken zijn, ook al liggen die dan ver van ons. In een geglobaliseerde wereld is ook de oorlog niet geïsoleerd, maar verspreiden de gevolgen ervan zich overal. Geen enkel land is een eiland.

Christenen in de geschiedenis

Christenen leven in de geschiedenis. Dat is hun realiteit. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft in zijn grote wijsheid het bewustzijn van de kerk en van de christenen in de geschiedenis geplaatst. Pater Marie-Dominique Chenu, de nederige en volhardende vakman van het theologisch denken dat tot dat concilie leidde, schreef in de inleiding van de herdruk van een van zijn boeken in 1981: 'De historische wording is consubstantieel aan het "mysterie", aan de kerk.' Chenu voegde eraan toe: 'Een van de belangrijkste verdiensten van Vaticanum II is dat het de historische dimensie van de kerk heeft gemeten; de term *historia*, afwezig in het vocabulaire van het leergezag, wordt 63 keer gebruikt.'¹ Het gebruik van de term 'geschiedenis' in de concilieteksten wijst op een nieuw bewustzijn in de kerk. Dat bewustzijn correspondeert met de werkelijkheid: christenen leven in de geschiedenis.

Het christendom in de geschiedenis beleven is de dimensie waarin generaties van leerlingen van de Heer vanaf het allereerste begin hebben geleefd, ook al waren ze geneigd om zich achter gesloten deuren op te sluiten op een veilige plaats, zoals na Jezus' dood. Dat deden ze uit angst voor de anderen en voor de grote en onstuimige geschiedenis, zoals we in het evangelie lezen. En daar zijn ze door de eeuwen heen mee doorgegaan, in verschillende, soms zeer gestructureerde vormen: zo zeer zelfs dat

1. M.-D. Chenu, *Le Saulchoir. Una scuola di teologia*, Marietti, Turijn 1982, p. XXXIV.

men is gaan spreken van een aparte ‘gewijde’ geschiedenis van de kerk. Maar de geschiedenis behoort toe aan christenen, joden, mensen van andere religies en ongelovigen. Jaren geleden sprak een scherpzinnig historicus van onze tijd, Pietro Scoppola², met hartstocht over de ‘gemeenschappelijke geschiedenis’. Hij ontkende dat er een aparte geschiedenis voor christenen bestaat, zoals zij soms wensten, of dat de kerkgeschiedenis als een apart verhaal moest worden behandeld. Als christenen anderen uit de geschiedenis verdreven, omdat ze de samenleving wilden domineren of ‘kerstenen’, als ze de joden in een getto afzonderden, was hun geschiedenis niet langer in overeenstemming met het evangelie, maar toonde ze aspecten van het kwaad en maakte ze zich los uit het christelijke referentiekader. Want de geschiedenis is de weg die gelovigen in de naam van Jezus samen met anderen bewandelen.

De vreugde van de generatie die het Concilie meemaakte, was dat ze werd hersteld in de geschiedenis van allen, en niet verstrooid of losgekoppeld. De generatie die een of twee wereldoorlogen in Europa had meegemaakt kende de gruwel daar immers van. Ze had het drama van de Shoah beleefd. Want bij de vervolging van de joden waren christenen, althans sommigen van hen, betrokken als ze joden hielpen onderduiken, met een ongekend samen-leven tot gevolg.³ De ervaring van de christenen in de oorlog was er een van samenleven met iedereen, in de concentratiekampen of in hun solidariteit met de vervolgte joden en met alle mensen die vervolgd werden. Oorlog zorgt ervoor dat we, vaak op een pijnlijk manier, hetzelfde verhaal delen.

Er bestaat geen ‘ander’ verhaal voor christenen. Mocht het van-

2. Cf. P. Scoppola, *Un cattolico a modo suo*, Morcelliana, Brescia 2008.

3. Cf. A. Riccardi, *L'inverno più lungo. 1943-44: Pio XII, gli ebrei e i nazisti a Roma*, Laterza, Roma-Bari 2008.

daag al gaan om een ander verhaal te willen hebben, dan komt dat niet zozeer tot uiting in de bevestiging van een eigen bijzonderheid, maar in het zich afzijdig houden, in zelfgenoegzaamheid of in irrelevantie. Paus Franciscus zei op het feest van de heiligen Petrus en Paulus in 2022: ‘We zitten vaak net als Petrus vastgeketend in de gevangenis van de gewoonte, bang voor verandering en gebonden aan de ketting van onze gewoonten.’⁴

Kardinaal Carlo Maria Martini, een van de exponenten van de generatie van Vaticanum II, wilde dat de woorden van Psalm 119 (vers 105), ‘Uw woord is een lamp voor mijn voeten’, op zijn graf in de kathedraal van Milaan geschreven werden. Martini keek met grote betrokkenheid naar de wereldgebeurtenissen in het licht van het woord van God. Vanaf de jaren ‘70 is hij zich fundamenteel en structureel als bijbelgeleerde begonnen toe te leggen op een zorgvuldige deelname aan de geschiedenis. Deze gevoeligheid maakte van hem in de lange jaren van zijn Milanese episcopaat een christen in de geschiedenis, gevoelig voor de horizonen van de wereld, voor gebeurtenissen ver weg en dichtbij.

De geschiedenis en het woord van God

Het licht van het woord van God verlicht de donkere hoeken van verdriet en laat zien hoe de weg van vrede nooit ver weg, onmogelijk of onbegaanbaar is, zelfs als conflictsituaties onoplosbaar lijken. Martini gaf in de basiliek van Santa Maria in Trastevere in Rome, tijdens de eerste bijeenkomst van het Gebed voor de Vrede met de leiders van de wereldreligies na die in Assisi in 1986, commentaar op het tweede hoofdstuk van de eerste brief aan Timoteüs:

4. Paus Franciscus, *Homilie tijdens de Mis en Zegening van de Palli voor de nieuwe Metropolitaanse Aartsbisdommen op het Plechtige Hoogfeest van de Heilige Apostelen Petrus en Paulus*, 29 juni 2022, op www.vatican.va.

‘Hier gaat het niet alleen over het thema van de innerlijke vrede of van de harmonie onder de gelovigen, maar over een werkelijk universele vrede. Dus niet alleen voor alle mensen, maar binnen de totaliteit van allen die de hele aarde bewonen en voor alle machthebbers. Paulus’ gebed treedt zo binnen in de dramatiek van de geschiedenis, waarin de vrede, vreugde, welvaart of honger, armoede en ellende van de enen afhangen van de beslissingen van anderen.’⁵

Het woord van God leidt ons op de paden van de geschiedenis, niet omdat het richtlijnen voor ons gedrag aanbiedt, maar omdat het de hoop verlicht en ons er bovenal aan herinnert dat de Heer zich niet ver houdt van de wispelturigheden van de volkeren en hun conflicten. Hij is de Heer van de pijnlijke geschiedenis van de volkeren. Met deze overtuiging voor ogen wendt de psalmist zich vaak tot Hem, stelt Hem vragen over situaties die hij niet kan vatten, roept Hem op om in te grijpen, drukt zijn vrees uit dat Hij niet luistert, roept bescherming in, enzovoort. We weten uit de Schrift hoe God denkt over menselijke aangelegenheden, over oorlogen, geweld en vrede.

Gevoed door het woord van God verlicht het gebed het hart en beschermt het de wereld op geheimvolle wijze tegen zichzelf en tegen de krachten van het kwaad, waarvan de oorlog de meest tragische uitdrukking is. Het gebed verzet bergen en beroert de diepten. Patriarch Athenagoras van Constantinopel schreef: ‘Het gebed beschermt de wereld,’ en voegde hieraan toe: ‘De mens vindt er de verwantschap die hij verloren was terug, en legt zijn leven in dat van Christus, de geheime vriend, die met hem het

5. R. Zuccolini, *La Parola e i poveri. Storia di un amicizia cristiana*. Carlo Maria Martini e la Comunità di Sant’Egidio, San Paolo, Cinisello Balsamo 2022, p. 402.

brood dat hij nodig heeft en de wijn van de feestvreugde deelt.’⁶

De bladzijden van de Schrift leiden je weg van een partijdige of ideologische kijk op het leven en de historische gebeurtenissen en bevrijden je van een eenzijdige blik (zoals vaak gebeurt in situaties van conflicten) en van de cultuur van vijandschap, die al het kwaad in de ander ziet. Het legt onvermoede hulpbronnen en energieën bloot en bevrijdt van voorspelbaar pessimisme. In Psalm 14,5 staat: ‘Ineens worden zij geslagen met schrik, want God is in het gezelschap van de rechtvaardigen.’

De bijbelteksten, onderwerp van meditatie in dit boekje, helpen om de banden te herontdekken tussen man en vrouw, tussen mensen, tussen volkeren, tussen hen die niet per se voorbestemd zijn om vijanden te zijn. Vooral herinneren ze ons eraan dat God niet ver weg is. Dat laten ze ook zien aan wie zich verloren voelt of opgesloten zit in zijn pijn of hulpeloosheid. De Bijbel getuigt van een God die op vele manieren het leven van mensen deelt, die medelijden heeft, die de dingen des mensen bestiert. Hij is geen onbewogen God die buiten de geschiedenis staat. In zijn commentaar op de eerste hoofdstukken van de profeet Jesaja schrijft Christopher Seitz: ‘God is fel gekant tegen elke vorm van militair vertoon: daarom moeten Efraïms versterkte steden vallen (Jes. 17,3), net zoals het koninkrijk van Damascus zal worden neergehaald.’⁷ Zo is onze God, de God die aan ons geopenbaard is in de Bijbel.

Bidden voor vrede

Tot Hem is het gebed gericht waartoe Jezus zelf in expliciete bewoordingen uitnodigt. We kunnen bidden om veel verschillende

6. Athenagoras – O. Clément, *Umanesimo spirituale. Dialoghi tra Oriente e Occidente*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2013, p. 262.

7. Ch. Seitz, *Jesaja 1-39*, Claudiana, Turijn 2012, p. 154.

redenen, maar in het bijzonder moeten we bidden voor vrede, voor een einde aan alle conflicten en alle geweld. Karl Barth, de protestantse theoloog, schrijft dat bidden in de eerste plaats ‘vragen’ is: ‘De mens die werkelijk bidt, stelt zich aan God voor, nadert tot Hem en spreekt tot Hem, omdat hij iets van God verlangt en iets verwacht, omdat hij hoopt iets te ontvangen wat hij nodig heeft, iets wat hij van niemand anders hoopt te ontvangen, maar wel van God.’ Hij vervolgt door te stellen dat ‘God niet doof is, Hij hoort, Hij handelt.’

Hij handelt niet op dezelfde manier als wij bidden of als wij niet bidden. Er is een invloed van ons gebed op Gods handelen, op Gods bestaan (...). Over één ding bestaat geen twijfel: dat God het gebed verhoort. Onze gebeden zijn kwetsbaar en ellendig. Toch gaat het er niet om dat onze gebeden sterk zouden zijn, maar dat God ernaar luistert. Daarom bidden we.⁸

De wereld is op zo veel plaatsen in oorlog. We kunnen deze situatie niet uit de weg gaan door te denken dat het anderen aangaat. Het gelovig en aandringend gebed is ook een revolutie tegen de oorlog. Het gebed voedt en versterkt de hoop op vrede. En – zoals Barth zegt – God blijft niet onverschillig tegenover ons gebed. De kerk moet onophoudelijk bidden voor vrede, met de wereldkaart voor ogen waarop we zo veel landen zien die door geweld worden geteisterd, als een rozenkrans met de namen van de landen die door oorlog worden ontwricht in de handen.

Bidden in de geschiedenis betekent ook bidden voor vrede. En zo’n gebed is een protest – zoals ik al zei – bij God, omdat zo veel volkeren zo’n hard lot beschoren is: een protest, voor het aangezicht van de Heer van de geschiedenis, tegen het optreden

8. K. Barth, *Het gebed. Commentaar op het Onze Vader*, Claudiana, Turijn 2013, pp. 28-29.

van krijgsheren die hele bevolkingsgroepen overheersen en tot lijden veroordelen. Want de beslissing om een oorlog te beginnen wordt vaak door een handvol mensen genomen, zij zijn het die volkeren leiden en hen met handige propaganda in een logica van haat meesleuren. Maar bidden is niet alleen maar een protest. De Schrift roept ons op tot gebed, leert ons hoe we moeten bidden en laat ons een God zien die aandacht heeft voor de smeekbeden van hen die op Hem vertrouwen: 'Wat jullie zullen vragen in mijn naam, zal Ik doen, zodat de Vader verheerlijkt wordt in de Zoon.' (Joh. 14,13) Giorgio La Pira, met zijn hartstochtelijke interesse in de vrede en de ontmoeting tussen de volkeren, schreef met heldere eenvoud: 'Ik geloof in de aanwezigheid van God in de geschiedenis en in de historische kracht van het gebed.'⁹

In de 20ste eeuw en in onze eeuw is de profetie van vrede van de pausen bijzonder intens geweest. Zoeken naar vrede en de mensen waarschuwen voor het gevaar en het drama van de oorlog zijn een belangrijk onderdeel geworden van het ambt van de bisschop van Rome. De kerk draagt, als 'expert in menselijkheid', een historisch bewustzijn ten aanzien van oorlog, zijn rampzalige gevolgen en zijn gevolgen op de lange termijn. Paus Franciscus verwoordt dit diepe besef in zijn encycliciek *Fratelli tutti*: 'Elke oorlog maakt dat de wereld erger eraan toe is dan voorheen. Oorlog is altijd een mislukking van de politiek en van de mensheid, een schandelijke capitulatie, een hartverscheurende nederlaag ten opzichte van de machten van het kwaad.'¹⁰

Mij lijkt dat deze groei in het verantwoordelijkheidsgevoel van de kerk voor de vrede niet gepaard is gegaan met het ontwikkelen van een dimensie van bidden voor de vrede onder het chris-

9. G. La Pira, *La preghiera forza motrice della storia. Lettere ai monasteri femminili di vita contemplativa*, Città nuova, Roma 2007, p. 386.

10. Paus Franciscus, *Encycliciek Fratelli tutti*, par. 261, op www.vatican.va.

telijke volk. Dat is te zien aan het gebrek aan voorbeden voor vrede tijdens de zondagsmis. Nochtans moeten we altijd de wereldkaart, die druipt van het bloed van de conflicten, voor ogen houden. Petite sœur Magdeleine, stichteres van de Kleine Zusters van Jezus in de geest van Charles de Foucauld, was geen intellectueel of politica, maar als christen was ze gepassioneerd door de geschiedenis, die ze zag door de ogen van de kleinen en de mensen in de marge. In juni 1950 schreef ze:

‘Kijk naar de wereldkaart. Waar we leven, is maar een stipje erop. Maar kijk vooral naar het aantal ongelukkigen in de wereld die ons roepen: de gevangenen, de ontheemden, de verschoptelingen, de straatvegers, de mensen in openbare slaapzalen, de afwassers ... en neem hen op in je gebeden in de verwachting dat je op een dag in hun midden aanwezig zal kunnen zijn ...’¹¹

In haar kamertje, in een klein huis in Tre Fontane in Rome, had ze een landkaart hangen.

Soms vergeten we de grote wereld. Komt het gebrek aan gebed voor vrede voort uit ons gebrek aan geloof in het gebed? Of komt het door onze verstrooidheid als de conflicten in de wereld ons niet onmiddellijk raken? Dit zijn vragen om over na te denken, ook om het leven en het gebed van de kerk te vernieuwen.

Tussen Bijbel en krant: mensen van vrede

Sommige oorlogen zijn net begonnen, andere lijken wel vereeuwigd: er is geen oplossing in zicht en er zijn geen winnaars en geen verliezers.

‘De oorlog,’ schrijft Mario Giro, ‘gaat onverminderd door en probeert de materiële en psychologische voorwaarden te scheppen voor die voortzetting, totdat hij permanent wordt. Dit is het

11. Petite Soeur Magdeleine, *Il padrone dell'impossibile*, Piemme, Casale Monferrato 1994, p. 222.

geoliede raderwerk: een wereld die altijd in oorlog is, opgeschrikt door botsingen, crises of op zijn minst tegenstellingen.’¹²

Maar dat niet alleen, het wijdverspreide geweld is een hoofdrolspeler geworden in het leven van hele regio's en houdt bevolkingen gegijzeld. Het is de terroristische strategie die hele gebieden in Afrika teistert, bevolkingen bang maakt en hen dwingt hun huis te verlaten, een soort permanente chantage van hun leven. Elders zijn misdaadorganisaties uitgegroeid tot ware legers van het kwaad, uitgerust met geavanceerde wapens in een levensbedreigend beleid om het grondgebied te controleren door middel van wijdverspreid geweld, zoals het geval is in Centraal-Amerika. Bij dit alles mogen we ons niet neerleggen. Een politiek van vrede is noodzakelijk, als een engagement om conflicten te voorkomen of te beëindigen. Dat bewustzijn moet versterkt worden en christenen hebben de verantwoordelijkheid om het te aan te moedigen, zonder ooit te berusten of gewend te raken aan de gang zijnde conflicten. Vrede gaat de christenen aan. Ik zou zeggen, zonder een misplaatste uitspraak te willen doen: ze gaat vooral de christenen aan.

‘Bijbel en krant’, leerde Karl Barth. Hij wist dat er wel een vonk moet overslaan als je elke dag de Bijbel en de krant leest. Als we krant zeggen, bedoelen we informatie over gebeurtenissen in de wereld, die vandaag de dag niet alleen via het gedrukte woord wordt verspreid. Het zou als het ware een dagelijks ‘ritueel’ moeten zijn om elke dag de Bijbel te lezen en ernaar te luisteren, en elke dag het nieuws te lezen en geïnformeerd te worden.

Want de christen kan het zich niet veroorloven om niet op de hoogte te zijn van wat er gebeurt. Je mag niet van de geschiedenis vervreemden. Vervreemding leidt tot onverschilligheid. De

12. M. Giro, *Trame di guerra e intrecci di pace*, Edizioni SEB27, Torino 2022, p. 17.

actualiteit lezen betekent het vermogen hebben om de ‘tekenen van de tijd’ te begrijpen. In 1969 zei paus Paulus VI: ‘Een van de karakteristieke houdingen van de kerk na het Concilie is een bijzondere aandacht voor de menselijke realiteit, historisch beschouwd: dat wil zeggen, voor de feiten, de gebeurtenissen en de verschijnselen van onze tijd. Een woord van het Concilie heeft zijn intrede gedaan in onze gewoonten: dat van het nauwkeurig onderzoeken van “de tekenen van de tijd”.’ En hij vervolgde: ‘Deze uitdrukking, “de tekenen van de tijd”, heeft dus (...) een diepe, zeer brede en zeer interessante betekenis gekregen, namelijk die van de theologische interpretatie van de hedendaagse geschiedenis.’¹³ Er bestaat een interpretatie van de hedendaagse geschiedenis in het licht van het woord van God.

Vandaag de dag is het lezen van de ‘tekenen van de tijd’ bijna helemaal aan de kant geschoven. Maar zou het niet opnieuw moeten worden opgepikt om naar onze tijd te kijken en er de tekenen van te lezen? Paus Paulus VI concludeerde: ‘De wereld wordt een boek voor ons ...’¹⁴ Het is een veelzeggende uitdrukking. Een boek om te lezen, dat van de actualiteit en de geschiedenis, naast het boek van de natuur in goede franciscaanse traditie, maar ook naast het boek bij uitstek, de Bijbel. Paulus VI gaf uitdrukking aan de christelijke hartstocht voor de geschiedenis, juist om de aanwezigheid van God erin te ontdekken. La Pira noemde dit engagement met een originele uitdrukking ‘geschiedschrijving van de diepte’, waarmee hij de overtuiging uitte dat de geschiedenis wordt bewoond door stromen van leven en liefde, die in de diepte vloeien. Hij schreef:

‘Ook in de diepten van de menselijke geschiedenis, zo onrustig aan de oppervlakte, zijn er grote en mysterieuze stromingen die

13. Paulus VI, *Algemene Audiëntie, 16 april 1969*, in www.vatican.va.

14. Ibid.

in een heel specifieke richting trekken: naar eenheid en vrede. Men moet in staat zijn ze te ontdekken. Dat is de meest verheven functie van wat cultuur is.¹⁵

Onze lezing van het ‘boek van de wereld’ wordt verlicht door het woord van God en gaat op zoek naar de diepe stromingen van de geschiedenis, waarvan we de tekenen opvangen. Dit kleine boek is bedoeld als getuigenis van een dagelijkse inspanning om het woord van God in de geschiedenis te lezen en de dagelijkse geschiedenis te beleven in het licht van het Woord: het is een circuit van luisteren, van geloof, van deelname aan het leven dat van ons mensen van vrede maakt, *eirenikon genos*, een vreedzaam ras, zoals Clemens van Alexandrië leerde.

De meditatie over de Schrift in dit boek moeten gelezen worden in de realiteit van elke dag en worden in het bijzonder gekenmerkt door de echo’s van internationale spanningen. Zo wordt er meermaals verwezen naar de oorlog in Oekraïne en in Syrië en naar bepaalde landen zoals Mozambique en Zuid-Soedan.

Het herhaaldelijk terugkomen op deze conflictscenario’s toont de wil om de pijnlijke situaties van conflicten die aan de gang zijn niet te vergeten, waarmee het ‘vredelievende ras’, de christelijke gemeenschap, zich meet in het gebed, de hoop op vrede, solidariteit en de herinnering aan hen die lijden. Want herinnerd worden, bij de Heer en in de wereld, is belangrijk voor hen die overweldigd worden door conflicten, die zich machteloos voelen en die denken dat ze alleen zijn zonder dat iemand om hen en de vrede geeft. Weten dat we herinnerd worden is een grotere kracht dan we denken.

15. G. La Pira, *Il fondamento e il progetto di ogni speranza*, bewerkt door C. Alpignano Lamioni en P. Andreoli, AVE, Rome 1992, p. 375.

HOOFDSTUK 1

BROERS EN ZUSSEN OF VIJANDEN

ADAM EN EVA

GENESIS 3,8-17

Toen zij bij het opkomen van de middagwind de Heer God in de tuin hoorden naderen, verborgen de mens en zijn vrouw zich voor de Heer God tussen de bomen van de tuin. Maar de Heer God riep de mens en vroeg hem: 'Waar ben je?' Hij antwoordde: 'Ik hoorde U in de tuin, en toen werd ik bang omdat ik naakt ben; daarom heb ik mij verborgen.' Maar Hij zei: 'Wie heeft je verteld dat je naakt bent? Heb je soms gegeten van de boom die Ik verboden heb?' De mens antwoordde: 'De vrouw die U mij als gezellin gegeven hebt, heeft mij van die boom gegeven, en toen heb ik gegeten.' Daarop vroeg de Heer God aan de vrouw: 'Hoe heb je dat kunnen doen?' De vrouw zei: 'De slang heeft mij verleid, en toen heb ik gegeten.' De Heer God zei toen tegen de slang: 'Omdat je dit gedaan hebt, ben je vervloekt, onder alle tamme dieren en onder alle wilde beesten! Op je buik zul je kruipen en stof zul je eten, alle dagen van je leven! Vijandschap sticht Ik tussen jou en de vrouw, tussen jouw kroost en het hare. Het zal jouw kop bedreigen, en jij zijn hiel!' En tegen de vrouw heeft Hij gezegd: 'Ik zal de lasten van jouw zwangerschap zeer zwaar maken: met pijn zul je kinderen baren. Naar je man zal je begeerte uitgaan, hoewel hij over je heerst.' En tegen de man heeft Hij gezegd: 'Omdat je hebt geluisterd naar je vrouw en hebt gegeten van de boom die Ik je had verboden, zal de grond vervloekt

zijn omwille van jou! Zwoegend zul je van hem eten, alle dagen van je leven.'

Het lijkt wel alsof we te maken hebben met twee broers: Eva is gevormd uit Adams rib. Het leven van de twee wordt echter verstoord en ze verbergen zich voor de Heer in de tuin.

De man bekent: 'Ik werd bang, omdat ik naakt ben.' Vanaf dit moment is de mens bang om God te zien en te sterven. Hij is naakt, kwetsbaar. Wat is er gebeurd? 'De vrouw die U mij als gezellin gegeven hebt, heeft mij van die boom gegeven, en toen heb ik gegeten', zegt de man.

Het is een fundamentele zin: de verantwoordelijkheid ligt nooit bij mij, ook al heb ik van de appel gegeten. Het is de vrouw die me hem gaf. En subtiel wordt vermeld dat het God is die haar aan zijn zijde heeft gegeven. Hier ligt de sleutel tot het onvermogen om broers en zussen te zijn, zoals rabbi Pinchas Goldschmidt opmerkte: we leggen de schuld van onze eigen problemen of fouten bij de ander. En hierin ligt de oorsprong van de vijandschap tegenover de vrouw: een archetype dat haar een inferieure huwelijks status toeschrijft, wat eindigt in die vrouwenhaat die tot feminicide leidt.

'Hoe heb je dat kunnen doen?' vraagt God met dezelfde ernst als wanneer Hij zich tot Kaïn richt na de moord op Abel. De vrouw geeft op haar beurt de slang de schuld: 'De slang heeft mij verleid.' Ze durft het niet aan haar man te wijten, maar ze neemt de schuld ook niet op zich. De slang wordt belast met de vijandschap die voortaan heerst in deze onrustige omgeving, net als in een gezin in crisis: 'Vijandschap sticht Ik tussen jou en de vrouw, tussen jouw kroost en het hare. Het zal jouw kop bedreigen, en jij zijn hiel!' zegt God tegen de slang. Vanaf dat moment zal het leven van de vrouw zwaar zijn, en niet alleen vanwege zwangerschappen: 'Naar je man zal je begeerte uitgaan, hoewel hij over je